

УДК 650.18

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-23>**Романюк Н.М.**кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8917-2543>**Romaniuk Natalya**

Dnipro University of Technology

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ РИЗИКУ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА РЕЗУЛЬТАТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Суб'єкти малого підприємництва беруть на себе весь ризик, пов'язаний з плануванням, виробництвом та реалізацією продукції широкого асортименту. Тому ризик стає невід'ємним супутником їх діяльності та обумовлює необхідність розробки і впровадження методів оцінки та прогнозування впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на результати виробничо-господарської діяльності підприємства з метою забезпечення ефективності його функціонування та подальшого розвитку. Проте неможливо дослідити вплив всіх чинників оскільки сучасні умови господарювання бізнес-структур характеризуються неповною визначеністю та нестабільністю, тому ризик стає невід'ємними супутником їх діяльності. Особливої актуальності набувають питання класифікації факторів ризику з метою визначення ступеню їх впливу на результати роботи компанії та розробки заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків.

Ключові слова: ризик, фактор, бізнес-структура, середовище господарювання, малі підприємства, рівень небезпеки.

CLASSIFICATION OF RISK FACTORS AFFECTING THE RESULTS OF BUSINESS STRUCTURE

Small business entities assume all the risk associated with the planning, production and sale of a wide range of products. Therefore, risk becomes an integral companion of their activity and determines the need to develop and implement methods for assessing and forecasting the impact of risk factors on the results of production and economic activity of enterprises in order to ensure the efficiency of its functioning and further development. It is impossible to investigate the influence of all factors, since the modern management conditions of business structures are characterized by incomplete certainty and instability, therefore risk becomes an inseparable companion of their activity. Depending on the direction of influence, all risk factors are divided into external and internal. The former create external economic conditions independently of the enterprise and are not controlled by it, however, they influence the results of its activity and determine the need for adaptation to changes in the external environment. The factors of the internal environment are directly controlled by the enterprise itself. In addition, they depend on changes that occur in the external environment. The question of classifying risk factors in order to determine the degree of their influence on the performance of companies and to develop measures aimed at reducing negative consequences is gaining special relevance. Since it is impossible to assess the impact of all risk factors on business results, it is advisable to classify them according to the duration of the impact, the level of danger and the level of elimination of the negative impact. According to the duration of exposure, risk factors should be divided into factors of long-term, medium-term and short-term impact. According to the level of danger – on factors related to high, medium, low levels and safe factors. By level of liquidation – on macroeconomic, regional and microeconomic. The specified classifications should be the basis for evaluating and analyzing the impact of factors when forecasting possible business results, determining the probability of the impact of factors and changes in the specified impact over time.

Keywords: risk, factor, business structure, business environment, small businesses, level of danger.

JEL classification: M21, L26

Постановка проблеми. Малі підприємства є важливими суб'єктами ринкової економіки будь-якої країни. Їх діяльність позитивно впливає на формування конкурентних відносин та гнучкість економіки в цілому. З кожним роком в Україні кількість малих підприємств збільшується, проте, у загальному обсязі частка виробленої ними продукції й до нині складає лише 10–15%, в той час як в країнах з розвинутою ринковою економікою вона знаходиться на рівні 60%. Це обумовлено негативним впливом низки факторів: політичною нестабільністю, енергетичною та загальноекономічною кризами, високим рівнем корупційності, пандемією, а особливо війною, оскільки малі підприємства дуже чутливі до змін, які відбуваються в середовищі господарювання.

Високий рівень розвитку підприємницької діяльності вигідний не тільки самим підприємцям, але й їхнім компаньйонам, які співпрацюють з партне-

рами, що здатні швидко реагувати на зміни ринку і мають низькі витрати. Підтримуючи розвиток малого бізнесу, держава також одержує ряд вигід: додаткові податки, збільшення внутрішнього валового продукту, додаткові робочі місця. За рахунок високої мобільності малі підприємства можуть швидко впроваджувати нові технічні та технологічні розробки, сприяючи підвищенню якості їхньої продукції і ослабленню позицій монополізму крупних підприємств. До того ж, можна виділити ряд соціально-психологічних особливостей малого бізнесу. Створюючи додаткові робочі місця, ці підприємства зменшують соціальну напругу, сприяють формуванню середнього класу та скороченню бідних верств населення. Таким чином, малий бізнес є важливим фактором стабілізації економіки країни. Проте, малі підприємства дуже чутливі до змін, які відбуваються в зовнішньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні умови господарювання вимагають від суб'єктів підприємницької діяльності оперативно реагувати та адаптуватися до них. При складанні класифікації використані підходи та деякі положення щодо розвитку малих підприємств, що наведені у працях О.В. Писарчук, О.В. Кайдаш, Т.Д. Таукешевої, Г.В. Даудової, В.М. Прапол [1; 2]. Врахована сутність та особливості ризиків у діяльності бізнес-структур, що розкриті А. Ідобаєвою та Ю. Трикало [3; 4].

В сучасних працях автори наголошують на необхідності аналізу впливу факторів ризику на підприємницьку діяльність домогосподарств [5], комерційних банків [6]. О.В. Красота та І.С. Кір'єв [7] наголошують на необхідності врахування наслідків впливу пандемії COVID-19, що негативно позначилось на ефективності господарювання багатьох суб'єктів підприємницької діяльності. Класифікації ризиків мають бути враховані при плануванні та впровадженні заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу найбільш небезпечних чинників. Вітчизняні вчені досліджують ризики промислових підприємств з метою формування ефективного механізму управління ними. Зокрема доцільно відзначити праці В.А. Вишневської, І.В. Ніколаєв та М.В. Бойченка [8; 9]. Однак неможливо врахувати та оцінити вплив всіх факторів середовища господарювання, тому важливо обрати саме найбільш небезпечні з них.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки малі підприємства дуже чутливі до змін середовища господарювання, в умовах загострення кризи особливої актуальності набувають питання оцінки ступеню впливу факторів оточуючого середовища. Водночас існуючі підходи до класифікації чинників ризику здебільшого носять узагальнюючий теоретичний характер. Недостатньо досліджені питання поділу факторів за рівнем їх небезпеки, що ґрунтується на одночасному урахуванні ймовірності впливу, рівня можливих збитків та зміни зазначеного впливу протягом часу. З огляду на це, існує необхідність формування класифікації факторів ризику, яка дозволить визначити найбільш небезпечні для малих підприємств загрози з метою розробки та впровадження заходів, спрямованих на усунення або зменшення рівня негативного впливу.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає у класифікації ризик-факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, які позначаються на ефективності діяльності бізнес-структур, що має стати підґрунтям для оцінки ступеню їх впливу та врахування при плануванні результатів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж класифікувати фактори середовища господарювання, відзначимо, що фактор – це об'єктивне причинне явище або процес, що змінює рівень ефективності господарювання підприємств, чи рушійна сила будь-якого процесу або явища, яка визначає їх характер та результат [10]. Іншими словами, це причина, що впливає на результат.

Розглянемо класифікацію факторів, що впливають на ефективність виробничо-господарської діяльності малих підприємств, залежно від напрямку, способу, змісту впливу та методу оцінки зазначеного впливу. Вкажемо також спосіб адаптації підприємств до зміни впливу того чи іншого фактору.

Залежно від напрямку впливу всі ризик-фактори розподілені на зовнішні та внутрішні. Перші створюють зовнішні умови господарювання незалежно від підприємства та не контролюються ним, проте, впливають на результати його виробничо-господарської діяльності та обумовлюють необхідність адаптації до змін зовнішнього середовища з метою здійснення ефективного управління внутрішнім.

Кожне підприємство є організацією відкритого типу, тому безпосередньо залежить від зовнішнього середовища, яке складається з елементів, що знаходяться за межами організації. Це постачальники, споживачі, конкуренти, фінансові та урядові організації. Головною характеристикою середовища є, перш за все, складність, що обумовлена великою кількістю ризик-факторів, вплив яких підприємства повинні враховувати при формуванні місії, мети, стратегії та плануванні результатів виробничо-господарської діяльності. Ймовірність та сила, з якою зміна впливу певного фактору спричинить зміну впливу інших, визначають взаємозалежність факторів. Мінливість та динамічність середовища характеризується швидкістю змін, що відбуваються. Невизначеність та ризикованість спричинені відсутністю або не повною інформацією про можливі зміни середовища, про вплив факторів та його зміну протягом часу. Наведені характеристики обумовлюють необхідність оцінки ступеню впливу ризик-факторів зовнішнього середовища на результати виробничо-господарської діяльності підприємств, що важливо враховувати при їх плануванні.

До факторів зовнішнього середовища віднесений загальний стан економіки країни, який визначає кредитну, інноваційну, цінову, інвестиційну, податкову та інші складові політики держави стосовно розвитку та підтримки малого підприємництва. Крім того, на його стані позначається політична ситуація в країні в цілому та в окремих регіонах. Стабільна політична ситуація позитивно впливає на інвестиційну привабливість країни, що сприяє розвитку підприємницької діяльності. Політична нестабільність спричиняє не тільки відтік інвестиційного капіталу, але й зумовлює банківську кризу, що негативно впливає на виробничо-господарську діяльність малих підприємств, власний капітал яких обмежений. Формуючи інноваційну політику цим підприємствам необхідно враховувати розвиток науково-технічного прогресу та застосовувати на практиці результати його досягнень. Це забезпечить ефективність їх господарювання шляхом створення конкурентних переваг, що зміцнюють ринкові позиції малих підприємств.

Несприятлива екологічна ситуація і жорсткість її регулювання державою стимулюють попит на екологічно чисту продукцію, змушуючи підприємства впроваджувати інноваційні технології виробництва, які забезпечують необхідну якість виробленої продукції. Мінерально-ресурсна база та кон'юнктура ринку формують виробничий потенціал країни, регіонів та окремих підприємств, визначаючи їх політику. Соціально-культурний та демографічний стан впливають не тільки на кадровий потенціал підприємства, але й формують смак споживачів, визначаючи таким чином асортимент продукції.

Не дивлячись на те, що окреме мале підприємство не може контролювати всі фактори зовнішнього серед-

овища, їх вплив важливо враховувати при плануванні виробничо-господарської діяльності, тому що фактори в тому чи іншому ступені позначаються на результатах господарювання підприємства. З метою адаптації малих підприємств до змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі, необхідно виконувати систематичний аналіз та оцінку ступеню впливу вказаних вище ризик-факторів, можливостей та загроз, складати гнучкі стратегічні та оперативні плани.

Фактори внутрішнього середовища безпосередньо контролюються самим підприємством та впливають на результати його господарювання. Крім того, вони залежать від змін, які відбуваються в зовнішньому середовищі. Внутрішнє середовище підприємства зосереджує в собі потенціал, що надає можливість ефективно функціонувати, а отже, існувати та розвиватися у визначеному періоді. Виділяють такі основні складові внутрішнього середовища будь-якого підприємства, як його цілі, структура, завдання, технологія та люди (працівники). Крім того, внутрішні чинники ризику можуть бути представлені підгрупами: соціально-психологічні, техніко-економічні та технічні. Оцінюючи умови формування прибутку бізнес-структур, слід враховувати, що деякі фактори взаємозв'язані і змінювання одного з них може спричинити коливання інших. Наприклад, перед тим як планувати зміну обсягів виробництва та формувати виробничу потужність, необхідно вивчити попит на продукцію, ринки її збуту, оцінити конкурентоспроможність продукції за економічними, технічними та нормативними параметрами. Крім того, зміна обсягу виробництва також залежить від експортного потенціалу, соціального фактору, який впливає на продуктивність праці, і можливих неплатежів. В результаті останніх виникає дебіторська заборгованість та нестача фінансових ресурсів, що призводить до уповільнення оборотності капіталу і, в результаті, до недоотримання прибутку, зменшення фінансової стійкості.

Особливу увагу слід приділити ризику інфляції, оскільки вона є об'єктивним, постійним фактором, властивим економікам практично всіх країн світу, і Україна не виняток, особливо в умовах війни. Військові дії суттєво ускладнюють планування, їх непередбачуваність змінює ступінь вигоди укладених договорів і, тим самим, додає у виробництво елемент дезорганізації. Зростання цін на сировину збільшує витрати підприємства, які прагнуть їх компенсувати, підвищуючи ціни на продукцію. Крім того, наслідками війни є не тільки зміна обсягу виробництва, а й порушення процесу оновлення обладнання і технології зменшення заощаджень, що знижує потік інвестицій на підприємстві.

Вище перелічені ризик-фактори у різному ступені впливають на фінансову стійкість бізнес-структур. Кожний із них впливає не тільки на ймовірний прибуток або збиток, але й на інші чинники. Адаптація підприємства до змін зазначених факторів може бути досягнута шляхом організації ефективної системи менеджменту, до структури якої повинна входити інформаційна обліково-аналітична система. Вона б своєчасно визначала і аналізувала рівень впливу ризик-факторів та ступінь небезпеки, ймовірні збитки і прибутки, які виникають в результаті як негативного, так і позитивного впливів відповідно, що необхідно враховувати при плануванні

виробничо-господарської діяльності малих підприємств в сучасних умовах господарювання.

Залежно від способу впливу фактори, що позначаються на ефективності виробничо-господарської діяльності малих підприємств, розподілені на фактори непрямого, прямого та подвійного впливу. До першої групи віднесені фактори, які не залежать від внутрішньої ситуації, що склалася на окремому малому підприємстві, проте, опосередковано вони впливають на результати господарювання, наприклад, стан економіки країни в цілому та в окремих регіонах, темпи її зростання та рівень «тинізації», геополітичне положення, наявність природних ресурсів та політична ситуація в країні, соціально-культурний та демографічний стан, що визначають умови здійснення підприємницької діяльності. Окреме мале підприємство не впливає на зміни зазначених факторів, проте їх вплив на ефективність виробничо-господарської діяльності доцільно враховувати при її плануванні, здійснюючи аналіз існуючих можливостей та загроз, що дозволить адаптуватися до мінливого середовища господарювання.

До другої групи віднесені фактори прямого впливу, на які підприємства можуть впливати хоча б частково, та які, в свою чергу, безпосередньо впливають на результати виробничо-господарської діяльності. Перш за все, це фактори внутрішнього середовища, які контролюються самими підприємствами. Ринкова та транспортна інфраструктура, податкова, інвестиційно-кредитна та інноваційна політики держави впливають на темпи зростання виробництва та рівень конкурентоздатності продукції малих підприємств. З метою адаптації підприємств до можливих змін впливу вказаних факторів доцільно систематично аналізувати динаміку впливу, оцінювати прогностичні результати та врахувати їх при плануванні.

Третя група факторів – це фактори подвійного впливу, на які окреме мале підприємство не може вплинути, проте вони безпосередньо та опосередковано формують умови господарювання підприємств, наприклад, пандемія, військові дії, нормативно-правова база, умови страхування, патентування, сертифікації та митна політика можуть стимулювати розвиток підприємницької діяльності, а за умов недосконалості – стримувати його. Високий рівень захищеності суб'єктів підприємницької діяльності та задовільний стан судової системи формують не тільки впевненість підприємців у майбутньому, але й сприяють інвестиційній привабливості регіонів та країни в цілому. Розвиток науково-технічного прогресу та темпи впровадження інноваційних технологій визначають рівень конкурентоздатності продукції та підприємства. Аналіз існуючих можливостей і загроз, врахування їх при плануванні результатів виробничо-господарської діяльності сприяють адаптації підприємств до умов ринку та ймовірної зміни ступеню впливу зазначених факторів.

Залежно від змісту впливу фактори середовища господарювання розподілені на шість груп: техніко-технологічні, економічні, конкурентні, соціальні, регулюючі та політичні.

Відповідно до методу оцінки впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на ефективність функціонування та розвиток діяльності малих підприємств ризик-фактори доцільно розподілити на

кількісні, якісні та змішані. До першої групи віднесені фактори, вплив яких можна оцінити кількісними показниками, наприклад, мінерально-ресурсна база, демографічний стан, персонал підприємства, техніко-технологічна база підприємства, рівень екологічних норм тощо. До другої групи – фактори, вплив яких можна оцінити якісними показниками, що характеризують суттєві особливості та ознаки об'єктів дослідження: нормативно-правова база, політична ситуація, соціально-культурний стан, геополітичне положення, зовнішня політика держави тощо. До третьої групи віднесені фактори, вплив яких оцінюється комплексно як кількісними, так і якісними показниками, наприклад, стан економіки, кредитна політика, науково-технічний прогрес, інфраструктура ринку, конкурентоспроможність продукції, робіт, послуг, інвестиційно-кредитна політика, інноваційна політика тощо. З метою адаптації підприємств до зміни впливу зазначених факторів та врахування їх при плануванні доцільно виконувати систематичні, комплексні дослідження, розрахунок і аналіз кількісних показників, їх динаміки. Оперативне використання якісних переваг забезпечить загальний розвиток малого підприємства.

Запропоновані класифікації за напрямом, способом, змістом впливу та методом його оцінки узагальнюють упорядкування зазначених вище факторів за групами залежно від названих класифікаційних ознак. Проте, кожен з факторів середовища господарювання по-різному впливає на ефективність функціонування та розвиток діяльності окремих малих підприємств

залежно від сфери діяльності, в результаті чого вони можуть отримати прибуток чи зазнати збитків.

В сучасних умовах господарювання ризик-фактори внутрішнього і зовнішнього середовища динамічні і це зумовлює потребу врахування їх зміни протягом певного часу, що забезпечить заплановані результати діяльності. Виходячи з цього, на думку автора, фактори середовища господарювання слід розподілити за класифікаційними ознаками, які відображають тривалість впливу, та рівень його небезпеки та ліквідації (табл. 1). Це дозволяє конкретизувати вихідні дані при плануванні діяльності, визначивши найбільш небезпечні для підприємства фактори, виходячи саме зі специфіки його діяльності, та поліпшує умови щодо попередження або зниження рівня вказаного впливу протягом певного часу.

З метою усунення негативного впливу факторів середовища господарювання на ефективність виробничо-господарської діяльності малих підприємств, на думку автора, названі фактори доцільно класифікувати залежно від рівня, на якому повинні бути вирішені питання щодо ліквідації негативного впливу: макроекономічні, регіональні та мікроекономічні фактори.

За тривалістю впливу фактори доцільно розподілити на такі групи: довгострокові, середньострокові та короткострокові. До факторів довгострокового впливу віднесені такі, що, по-перше, не залежать від підприємства, але суттєво впливають на його діяльність, а, по-друге, усунення та запобігання їх негативного впливу вимагає значних коштів. Не тільки кошти, але й

Таблиця 1

Класифікація ризик-факторів, що впливають на ефективність функціонування і розвиток малих підприємств

Класифікаційна ознака	Група факторів	Фактори впливу	Спосіб адаптації
1. Тривалість впливу	Довгострокова	Фінансова стійкість; гнучкість виробництва; екологічна загроза; ризик інфляції; неплатежі; законодавча база; банківська, податкова політики; війна; пандемія	Оцінка і аналіз впливу та врахування при ухваленні стратегічних рішень
	Середньострокова	Монополія постачальників сировини; конкурентоспроможність продукції; експортний потенціал; фінансова стійкість; гарантії збуту; екологічна загроза; неплатежі	Оцінка і аналіз впливу та врахування при ухваленні тактичних рішень
	Короткострокова	Матеріально-технічна забезпеченість; внутрішня самостійність прийняття рішень; зміна обсягу виробництва; соціальний фактор; гарантії збуту	Оцінка і аналіз впливу та врахування при ухваленні оперативних рішень
2. Рівень небезпеки	Високий	Фактори зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання підприємства, виходячи з його особливостей	Оцінка впливу факторів для прогнозу ймовірних збитків та прибутків
	Середній		
	Низький		
	Безпечний		
3. Рівень ліквідації негативного впливу	Макроекономічний	Нормативно-правове забезпечення; державна політика щодо підтримки малого бізнесу; адміністративні бар'єри при реєстрації та ліквідації малих підприємств при здійсненні підприємницької діяльності; не правові методи конкуренції; війна; пандемія	Аналіз впливу факторів на ефективність виробничо-господарської діяльності та прийняття рішень щодо попередження та усунення їх негативного впливу
	Регіональний	Фінансово-кредитна політика; інфраструктура малого підприємництва; інформаційне забезпечення суб'єктів малого підприємництва; корупція і бюрократія; війна; пандемія	
	Мікроекономічний	Адаптація до змінних умов господарювання; конкурентоспроможність продукції; внутрішні фактори; війна; пандемія	

тривалий час потрібні підприємству для нейтралізації негативного впливу факторів другої групи. До третьої групи належать фактори, негативний вплив яких на результати виробничо-господарської діяльності підприємство може усунути за незначний термін, використовуючи при цьому власні кошти або короткострокові кредити банків.

Зазначена класифікація спрощує процес прогнозування, оскільки в певний момент часу будуть аналізуватися тільки ті фактори, які суттєво впливають на діяльність бізнес-структур протягом періоду, що аналізується. Це сприяє адаптації підприємств до вимог ринку, що постійно змінюються.

Висновки. З метою урахування можливого впливу факторів середовища господарювання на ефективність виробничо-господарської діяльності та розвиток малих підприємств при плануванні її результатів зазначені вище ризик-фактори доцільно розподілити за рівнем небезпеки на групи: 1) високого; 2) середнього; 3) низького; 4) безпечні фактори. Фактори можуть спричиняти різнонаправлений вплив (позитивний або негативний) на діяльність підприємств, в результаті чого вони отримують прибутки або збитки. Саме їх необхідно встановити та оцінити за вказаною класифікацією:

1) фактори ризику високого рівня – їх негативний вплив призводить до найбільших збитків, що неможливо зменшити власними коштами;

2) фактори ризику середнього рівня – їх негативний вплив підприємство може частково зменшити за рахунок власних резервів;

3) фактори ризику низького рівня – їх негативний вплив повністю усувається за рахунок власних коштів;

4) безпечні фактори – позитивно впливають на результати господарювання.

Запропонована класифікація є підставою для розробки методики оцінки та прогнозування ймовірного позитивного та негативного впливів ризик-факторів середовища господарювання на діяльність бізнес-структур. Це поліпшить процес адаптації малих підприємств до змінних умов діяльності, а отже позитивно відіб'ється на її ефективності.

Список використаних джерел:

1. Писарчук О.В., Кайдаш О.В. Сучасні тенденції розвитку підприємницької діяльності харківського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 49. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/49_2020/20.pdf (дата звернення: 07.04.2022).
2. Таукешева Т.Д., Даудова Г.В., Прасол В.М. Механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 4. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_4/31_70_4_2/4.pdf (дата звернення: 07.04.2022).
3. Ідобаєва А.Л. Сутність та ризики в діяльності промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2021/13.pdf (дата звернення: 07.04.2022).
4. Тиркало Ю. Підприємницькі ризики: причини, наслідки та управління (теоретичні аспекти). *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2022. Vol. 8. № 1. URL: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/1121/980>.
5. Перит І.О. Сутність і класифікація факторів впливу на підприємницьку діяльність домогосподарств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 8. С. 223–230. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-223-230> (дата звернення: 07.04.2022).
6. Воробйова С.І. Ризики, що впливають на функціонування комерційних підприємств під час військового стану в Україні, та сценарії їх мінімізації. *Економічний простір*. 2022. № 180. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1119/1078> (дата звернення: 07.04.2022).
7. Красота О.В., Кір'єв І.С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (дата звернення: 07.04.2022).
8. Вишневецька В.А., Ніколаєв І.В. Класифікація ризиків промислових підприємств як передумова управління ними. URL: <https://mpsesm.org/book/2020/thesis03-907.html> (дата звернення: 07.04.2022).
9. Бойченко М.В. Розробка механізму управління професійними ризиками. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 10 (172). С. 435–443.
10. 10. Завадяк Р.І., Кубіній В.В., Вежел В.В., Вамош А.М. Математичні методи факторного аналізу економічних процесів. URL: <http://surl.li/dngxf> (дата звернення: 10.04.2022).

References:

1. Pysarchuk O.V., Kaidash O.V. (2020) Suchasni tendentsii rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti kharkivskoho rehionu [Modern trends in the development of entrepreneurial activity in the Kharkiv region]. *Prychornomorski ekonomichni studii* [Black Sea Economic Studies], vol. 49. Available at: http://bses.in.ua/journals/2020/49_2020/20.pdf (accessed 07 April 2022).
2. Taukeshcheva T.D., Daudova H.V., Prasol V.M. (2020) Mekhanizmy stymuliuвання rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti [Mechanisms of stimulating the development of entrepreneurial activity]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia* [Scholarly notes of TNU named after VI Vernadskyi. Series: Economics and management], vol. 31 (70), no. 4. Available at: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_4/31_70_4_2/4.pdf (accessed 07 April 2022).
3. Idobaieva A.L. (2021) Sutnist ta ryzyky v diialnosti promyslovykh pidpriemstv [The essence and risks in the activity of industrial enterprises]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], no. 1. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2021/13.pdf (accessed 07 April 2022).
4. Yuriy Tyrkalo (2022) Pidpriemnytski ryzyky: prychny, naslidky ta upravlinnia (teoretychni aspekty) [Business risks: causes, consequences and management (theoretical aspects)]. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. vol. 8, no. 1. Available at: <https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/1121/980> (accessed 07 April 2022).
5. Peryt I.O. (2020) Sutnist i klasyfikatsiia faktoriv vplyvu na pidpriemnytsku diialnist domohospodarstv [The essence and classification of factors influencing the entrepreneurial activity of households]. *Biznes Inform*. [Business Inform], no. 8, pp. 223–230. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-8-223-230> (accessed 07 April 2022).
6. Vorobiova S.I. (2022) Ryzyky, shcho vplyvaiut na funktsionuvannia komertsiiynykh pidriemstv pid chas viiskovoho stanu v Ukraini, ta stsenarii yikh minimizatsii [Risks affecting the functioning of commercial enterprises during the martial law in Ukraine, and

scenarios for their minimization], *Ekonomichnyi prostir*. [Economic space], no 180, Available at: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1119/1078> (accessed 07 April 2022).

7. Krasota O.V., Kiriev I.S. (2021) Osoblyvosti rozvytku maloho pidpriemnytstva v umovakh porushennia makroekonomichnoi stabilnosti [Peculiarities of small business development in the conditions of disruption of macroeconomic stability]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], no. 2. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/100.pdf (accessed 07 April 2022).

8. Vyshnevska V.A., Nikolaiev I.V. (2020) Klasyfikatsiia ryzykiv promyslovykh pidpriemstv yak peredumova upravlinnia nymy [Risk classification of industrial enterprises as a prerequisite for their management]. Available at: <https://mpsesm.org/book/2020/thesis03-907.html> (accessed 07 April 2022).

9. Boichenko M.V. (2015) Rozrobka mekhanizmu upravlinnia profesiinymy ryzykamy [Development of a mechanism for managing professional risks]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Actual problems of the economy], no. 10 (172), pp. 435–443.

10. Zavadiak R.I., Kubinii V.V., Vezhdel V.V., Vamosh A.M. Matematychni metody faktornoho analizu ekonomichnykh protsesiv [Mathematical methods of factor analysis of economic processes]. Available at: <http://surl.li/dngxf> (accessed 10 April 2022).